

Ministerul Culturii al Republicii Moldova
Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ

**Istorie, etnografie și spiritualitate în viziunea
personalităților basarabene din a doua jumătate
a sec. al XIX-lea – prima jumătate a secolului al XX-lea**

In memoriam Acad. Iustin Frățiman

Ediția a VII-a

24 septembrie 2026

Programul și rezumatele comunicărilor

Chișinău • 2026

Comitetul de organizare:

Drd. Petru VICOL – președinte, dr. Teodor CANDU – vicepreședinte, dr. Varvara BUZILĂ, dr. Andrei PROHIN (Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală), dr. Igor BERCU (Facultatea de Istorie și Filosofie, Universitatea de Stat din Moldova) dr. Silvia CORLĂTEANU-GRANCIUC (Institutul de Istorie), dr. Ion URSU (Institutul Patrimoniului Cultural), dr. Silviu ANDRIEȘ-TABAC (Societatea de Genealogie, Heraldică și Arhivistică „Paul Gore”), Eduard POTÂNGA (Editura „Lexon-Prim”).

Comitetul științific:

Drd. Petru VICOL – președinte, dr. Teodor CANDU – vicepreședinte, dr. Varvara BUZILĂ, dr. Andrei PROHIN (Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală), dr. Igor BERCU (Facultatea de Istorie și Filosofie, Universitatea de Stat din Moldova) dr. Silvia CORLĂTEANU-GRANCIUC (Institutul de Istorie), dr. Ion URSU (Institutul Patrimoniului Cultural), dr. Silviu ANDRIEȘ-TABAC (Societatea de Genealogie, Heraldică și Arhivistică „Paul Gore”).

Tehnoredactare: Andrei PROHIN.

Copertă și machetare: Nadejda POTÂNGĂ.

Culegerea se publică în cadrul programului de cercetare „19.01.01. Dimensiunile valorice ale patrimoniului muzeal în procesul de afirmare a reperelor identitare ale Republicii Moldova pe plan european” (2024-2027).

Programul și rezumatele apar cu suportul financiar al editurii LEXON-PRIM.

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

„Istorie, etnografie și spiritualitate în viziunea personalităților basarabene din a doua jumătate a sec. al XIX-lea – prima jumătate a secolului al XX-lea”, conferință științifică (7 ; 2026 ; Chișinău). Conferința științifică „Istorie, etnografie și spiritualitate în viziunea personalităților basarabene din a doua jumătate a sec. al XIX-lea – prima jumătate a secolului al XX-lea”, Ediția a 7-a, 24 septembrie 2026 : In memoriam Acad. Iustin Frățiman : Programul și rezumatele comunicărilor / comitetul științific: Petru Vicol (președinte) [et al.]. – Chișinău : Lexon-Prim, 2026. – 31, [1] p.

Antetit.: Ministerul Culturii al Republicii Moldova, Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală. – Cu suportul financiar al editurii Lexon-Prim. – [50] ex.

ISBN 978-9975-183-00-0.

Text : nemediat.

94(478)“18/19”(092)(082)(048.3)

I-87

MD-2049, mun. Chișinău, str. Pan Halippa 6
GSM: 0 699 04 555; 0 795 29 555
fax: 022 28 81 78; www.lexon.md
e-mail: lexonprim2001@gmail.com

© Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală, 2026.
© Editura Lexon-Prim, 2026.

PROGRAM

10.00-10.15. Deschiderea conferinței.

Cuvânt de salut:

Petru VICOL, director general, Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală.

Lilia ZABOLOTNAIA, dr.hab., cerc. șt. principal, Muzeul Național de Istorie a Moldovei.

Ion GUMENÂI, dr.hab., prof. univ., Agenția Națională a Arhivelor.

10.15-11.45. Sesiune de comunicări (I).

Moderator: Andrei PROHIN, dr., secretar științific, MNEIN.

1. Lilia ZABOLOTNAIA, dr.hab., cerc. șt. principal, Muzeul Național de Istorie a Moldovei, *Natalia Obrenović (născută Keșko): o biografie feminină la intersecția dintre dinastie, familie și putere.*

2. Adrian DOLGHI, dr., cerc. șt. coord., Secția Etnografie, MNEIN, *Valorificarea fotografiilor de epocă inedite din colecția MNEIN în cercetarea familiei de nobili Keșcu din Basarabia.*

3. Ion GUMENÂI, dr.hab., prof.univ., Agenția Națională a Arhivelor, *Legăturile și corespondența dintre Andronic Popovici și Melchisedec Ștefănescu.*

4. Tudor CIOBANU, cerc. șt., Agenția Națională a Arhivelor, *Precizări biografice cu referire la familia lui Vasile Alexandru Florea, exponent al românismului de la sfârșitul sec. XIX.*

5. Vitalie GUȚU, drd., lector universitar, Facultatea de Jurnalism și Științe ale Comunicării, USM, *Designul ziarului „Basarabia” (1906-*

1907): *practici de publicare și organizare redacțională. Contribuția lui Emanuil Gavrilă.*

6. Maria ZINOVII, dr., șefă Direcție generală, Agenția Națională a Arhivelor, *Destinul etnografului Petru Ștefănuță în contextul represiunii sovietice.*

11.45-12.00. Pauză de cafea

12.00-13.30. Sesiune de comunicări (II).

7. Petru VICOL, director general, MNEIN, *Inginerul Nicolae Indzinschi și cișmelele din satele Vadul lui Vodă și Vornicenii, jud. Lăpușna.*

8. Angela BOIAN, șefa Secției Natură, Muzeul Ținutului Edineț, *Mecenatul ca pilon al solidarității umane în perioade de criză: repere istorice din Basarabia interbelică.*

9. Elena COJOCARI, drd., directoare adjunctă Proiecte culturale și educative, MNEIN, *Casa Memorială din Cuconești Vechi – reper de conservare și valorificare a patrimoniului spiritual și a memoriei Părintelui Sofian Boghiu.*

10. Stela CURCUBĂȚ, dr., șefa Secției Grădina Botanică, cerc. șt. coord., Secția Științele Naturii, MNEIN, *Nicolae Florov – 150 de ani de la naștere: cercetător și promotor al patrimoniului natural al Basarabiei.*

11. Vlada CONDREA, cerc. șt., Secția Etnografie, MNEIN, *Chipurile din spatele colecțiilor: donatorii MNEIN în perioada interbelică.*

12. Maria VIERU-IȘAEV, istoric, cercetător independent, Chișinău, *Vladimir Nicu (1928-2004), un îndrăgostit de sate, istorie și neamul românesc.*

Concluzii.

REZUMATELE COMUNICĂRIILOR

NATALIA OBRENOVIĆ (NĂSCUTĂ KEŞKO): O BIOGRAFIE FEMININĂ LA INTERSECȚIA DINTRE DINASTIE, FAMILIE ȘI PUTERE¹

Lilia ZABOLOTNAIA, dr.hab., cerc. șt. principal,

Muzeul Național de Istorie a Moldovei

<https://orcid.org/0000-0001-9807-5809>

Natalia Obrenović (1859–1941), născută Keško, se numără printre personalitățile feminine reprezentative ale istoriei politice și dinastice a Balcanilor din a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Destinul său, marcat de ascensiune socială, implicare politică și tragedii familiale, reflectă complexitatea statutului femeii aflate în proximitatea puterii monarhice. Totodată, biografia sa permite identificarea unor conexiuni genealogice și culturale între elitele aristocratice din Basarabia, Principatele Române și Serbia. Cercetarea se bazează pe documente păstrate în fonduri arhivistice rusești – corespondență, presă, memorii și alte mărturii –, completate de informații genealogice și istorice. Abordarea microistorică și interdisciplinară permite reconstituirea nu doar a parcursului biografic, ci și a motivațiilor, convingerilor și opțiunilor care i-au configurat destinul.

Natalia s-a născut la 15 mai 1859, la Florența, într-o familie aristocratică basarabeană. Tatăl său, Petru Keško (1831–1865), provenea dintr-un vechi neam boieresc, iar mama, Pulheria Sturdza, era înrudită cu importante familii aristocratice din spațiul românesc

¹ Studiul a fost realizat în cadrul subprogramului național: „Patrimoniul istorico-archeologic muzeal: sistematizare și valorificare științifico-culturală (Cifrul: 180101)”, implementat de Muzeul Național de Istorie a Moldovei.

și basarabean, între care Cantacuzino-Deleanu, Moruzi, Ghika-Co-mănești, Sturdza și Rosseti-Răducanu. Pe linie paternă, Natalia era legată de familiile Balș, Manolachi, Paladi, Callimachi și Catarzi. Ră-masă orfană de timpuriu, a fost crescută în mediul aristocratic de la Dănuțeni, în Basarabia. Educația europeană și contactul cu centre culturale precum Chișinău, Iași, Odesa, Viena și Florența au contri-buit la formarea unei femei cultivate și independente. Cunoașterea mai multor limbi – româna, rusa, franceza și sârba – i-a facilitat ac-cesul la diferite medii culturale și politice. La 17 octombrie 1875, la doar șaisprezece ani, Natalia s-a căsătorit cu principele Serbiei, Milan Obrenović IV (1854–1901). Căsătoria, celebrată la Belgrad, a avut o evidentă dimensiune dinastică și politică, înscriindu-se în re-țeaua de relații matrimoniale dintre elitele aristocratice româno-ba-sarabene și sârbe. Natalia nu s-a limitat însă la rolul ceremonial al soției unui monarh. Personalitatea sa energică și voința proprie au determinat-o să se implice în viața curții, în probleme sociale și în orientarea politică a Serbiei. În timpul războiului sârbo-turc din 1876, s-a manifestat ca susținătoare fermă a apropierii de Rusia și a sprijinului rusesc pentru Serbia. Și-a donat zestrea pentru necesită-țile militare și a vizitat spitalele, preocupându-se de răniți.

În 1882, Natalia a devenit regina Serbiei. Ascensiunea sa la ran-gul regal a amplificat atât vizibilitatea publică, cât și conflictele cu Milan Obrenović. Divergențele politice, în special în privința ori-entării externe a Serbiei, s-au suprapus peste tensiunile conjugale. Astfel, conflictul dintre cei doi nu poate fi interpretat exclusiv ca o dispută familială, ci și ca expresia unor viziuni politice diferite. Dra-ma Nataliei a atins însă dimensiunea cea mai profundă în relația cu fiul său, Alexandru Obrenović. După abdicarea lui Milan Obrenović în 1889, ea a devenit regină-mamă, dar disputele privind educația și orientarea politică a lui Alexandru au continuat. Asasinarea aces-

tuia și a reginei Draga, în 1903, a reprezentat atât sfârșitul dinastiei Obrenović, cât și cea mai gravă tragedie personală a Nataliei. Ultima perioadă a vieții sale a fost marcată de retragerea din spațiul politic balcanic, convertirea la catolicism și stabilirea în Franța. Totuși, legăturile sale cu Serbia și Basarabia nu au fost abandonate. Donațiile către Universitatea din Belgrad și către instituții religioase sârbe și basarabene demonstrează continuitatea preocupărilor sale culturale și filantropice.

Natalia Obrenović a murit la 8 mai 1941, în Franța. Biografia sa depășește paradigma tradițională a „soției regelui Milan” sau a „reginei-mamă”. Ea a fost, simultan, reprezentantă a aristocrației basarabene, femeie educată în spirit european, actriță a vieții publice și politice, mamă confruntată cu o tragedie dinastică și personală și, în cele din urmă, o figură a memoriei istorice balcanice. Studiul destinului Nataliei Obrenović evidențiază modul în care originea familială, educația, relațiile matrimoniale, opțiunile politice și experiențele personale se intersectează în configurarea rolului femeilor aristocrate în societatea Europei de Sud-Est a secolului al XIX-lea.

**VALORIFICAREA FOTOGRAFIILOR DE EPOCĂ INEDITE
DIN COLECȚIA MNEIN ÎN CERCETAREA
FAMILIEI DE NOBILI KEȘCU DIN BASARABIA**

Adrian DOLGHI, dr., cerc. șt. coord.,

Secția Etnografie, MNEIN

<https://orcid.org/0000-0001-6770-6890>

În comunicare este valorificat un fond fotografic inedit din colecția Muzeului Național de Etnografie și Istorie Naturală (MNEIN), constituit din portrete de tip *carte-de-visite* ale unor reprezentanți ai familiei de boieri basarabeni Keșcu (Cheșcu / Keșco / Кешко). Cercetarea temei se justifică prin dubla ei relevanță: pe de o parte, familia Keșcu ocupă un loc singular în istoria elitelor din Țara Moldovei și Basarabia prin relațiile de rudenie cu alte familii boierești și domnești, prin cariera administrativă a mareșalului nobilimii Ivan Ivanovici Keșko și, mai ales, prin destinul european al Nataliei Keșcu, devenită regină a Serbiei; pe de altă parte, absența, până în prezent, a unei confruntări sistematice între sursele genealogice narative și un corpus de izvoare vizuale autentice lasă un gol documentar pe care prezenta cercetare urmărește să-l completeze în măsura accesibilității surselor fotografice.

Fotografiile identificate în colecția MNEIN – portrete ale lui Ioan Ivanovici Keșko, ale lui Petre și Pulheriei Keșcu, precum și ale altor membri ai familiei – se remarcă nu doar prin conținutul lor iconografic, ci și prin informația arhivistică purtată pe verso: mărcile atelierelor fotografice care le-au produs. Identificarea unor ștampile

precum Joh. Deiner (Iași), Khloponin (Odesa), Ch. J. Migurski (Odesa), Ferret (Nisa) sau Disdéri (Paris) dezvoltă o rețea geografică surprinzător de întinsă, ilustrând mobilitatea familiei și legăturile ei sociale și economice dincolo de spațiul basarabean propriu-zis – de la Iași și Odesa, până la stațiunile elegante ale Rivierei franceze și la Paris, capitala europeană a fotografiei de portret. O piesă de o valoare documentară aparte este cea care poartă, pe verso, inscripția manuscrisă „Иванъ Ивановичи Кешко”, contemporană fotografiei, care oferă o atribuire nominală directă, rar întâlnită în asemenea colecții, și confirmă astfel identitatea unuia dintre subiecți, independent de sursele genealogice scrise.

Studiul subliniază importanța izvoarelor vizuale ca sursă complementară, și nu subsidiară, arhivei textuale în documentarea istoriei elitelor basarabene. Dincolo de valoarea lor strict genealogică – confirmarea sau infirmarea filiațiilor propuse de Lecca (1899), Bezviconi (1940) și Moroșan (2018) –, aceste fotografii constituie mărturii directe ale practicilor sociale, ale gustului estetic și ale strategiilor de reprezentare ale marii boierimi din a doua jumătate a secolului al XIX-lea: alegerea unui atelier de renume internațional, costumul, poziția corporală, decorul de studio sunt tot atâtea indicatori ai statutului economic și ai orientării culturale a comitenților. Circulația portretelor între atelierele din Iași, Odesa, Nisa și Paris reflectă, la scară individuală, fenomenul mai larg al integrării elitelor basarabene în circuitele cosmopolite ale nobilimii europene, într-un moment în care granița administrativă impusă de anexarea rusă din 1812 nu a reușit să întrerupă rețelele de rudenie și de sociabilitate moștenite din perioada de până la rapt.

În concluzie, coroborarea sursei fotografice inedite din patrimoniul MNEIN cu datele arhivistice deja publicate permite o rafinare

a genealogiei documentate a familiei Keșcu și ilustrează potențialul euristic al fotografiei de tip *carte-de-visite* ca izvor istoric autonom. Departate de a fi un simplu material ilustrativ, fondul fotografic MNE-IN se dovedește a fi un instrument necesar pentru înțelegerea realităților sociale, economice și culturale ale nobilimii basarabene în epoca modernizării și a integrării europene, deschizând totodată perspectiva unor cercetări viitoare asupra altor familii de boieri ale căror colecții fotografice rămân încă neexploatate.

LEGĂTURILE ȘI CORESPONDENȚA DINTRE ANDRONIC POPOVICI ȘI MELCHISEDEC ȘTEFĂNESCU

*Ion GUMENĂI, dr. hab., prof.univ.,
Agenția Națională a Arhivelor
<https://orcid.org/0000-0002-1979-9807>*

Este cunoscut faptul că Mănăstirea Noul Neamț, prin intermediul stareților săi, pe parcursul celei de a doua jumătăți a secolului al XIX-lea a întreținut legături, am zice „tezaurizante”, cu diferite personalități influente ale culturii românești, din care cauză a și devenit un centru al culturii românești în Basarabia.

Din această eclatantă pleiadă a făcut parte și teologul și istoricul Melchisedec Ștefănescu, membru atât al Academiei Române, membru de onoare al Academiei Teologice din St. Petersburg, membru de onoare al Academiei Arheologice Ruse și al Cabinetului Elen de Cultură, membru de onoare al Academiei Teologice spirituale din Kiev.

Interesul purtat între aceste două mari personalități, amintite în titlu ne-a interesat din mai multe puncte de vedere. În primul rând, corespondența, care reprezintă zona neoficiosului, mai departe de presiunea administrației de stat și a politicului, este un izvor care, dacă putem spune astfel, cuprinde subterfugiile personalului și ale confidentului persoanei, care nu poate fi găsit în alte tipuri de izvoare istorice, este cadru și regiunea care permite interlocutorilor sinceritatea.

Evident că nu venim cu pretenția de a pune la dispoziție toată corespondența dintre acești doi ierarhi, lucru care, la moment, nu

creдем că poate fi realizat, ci doar a unei părți din aceasta care se păstrează în cadrul Agenției Naționale a Arhivelor, în fondul Mănăstirii Noul Neamț cu numărul 2119, și care poate doar completa paleta problematică a perioadei, dar și raporturile dintre Andronic și Melchisedec.

Correspondența este interesantă și pe altă dimensiune. Și, în acest caz, ne referim la faptul că, dacă ceilalți epistolari veneau din mediul teologic sau cel al culturii, în cazul arhimandritului Andronic și cel al episcopului Melchisedec, pe lângă descoperirea temei schimbului cultural de pe cele două maluri ale Prutului, avem de a face și cu un schimb de judecăți între aceste personalități și pe dimensiunea discursului istoric, a tematicii ce interesa la acel moment societatea românească în general și mediul istorico-teologic în special.

Ni se pare interesant de a descoperi rigorile existente la acel moment pentru reprezentanții ce îmbrățișau cercetarea istorică și posibilitatea de a compara cu situația din domeniu la momentul actual. Este interesant de urmărit dialogul în problema personalității lui Grigorie Țamblac, dezvoltat de cei doi și accentele pe care se pune cercetarea, pe de o parte, iar pe de alta – baza izvoristică și istoriografică utilizată în cercetările istorico-teologice în cea de a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

**PRECIZĂRI BIOGRAFICE CU REFERIRE LA FAMILIA LUI VASILE
ALEXANDRU FLOREA, EXPONENT AL ROMÂNISMULUI
DE LA SFÂRȘITUL SEC. XIX
(Notițe pe marginea articolului
„Figuri uitate din trecutul Basarabiei” de Paul Vataman)**

*Tudor CIOBANU, cerc. șt.,
Agenția Națională a Arhivelor
<https://orcid.org/0009-0007-9394-085X>*

Paul Vataman, în articolul său „Figuri uitate din trecutul Basarabiei. Vasile Alexandru Florea – căpitan de mazili din Rudi”, pornind de la o mărturisire a lui Vasile Secară „... primele semințe ale educației naționale mi le-a sădit în sufletul meu Vasile A. Florea”, prezintă o scurtă biografie a neamului Florea. Autorul oferă detalii interesante referitoare la studiile și familia lui Vasile Florea, menționând că acesta, la sfârșitul secolului al XIX-lea, deținea o bibliotecă bogată de literatură în limba română. Tot aici găsim și fragmente din corespondența pe care a avut-o cu Alexandru Vlăhuță și cu generalul Ștefan Stoica, păstrată în arhiva de familie.

În fondurile arhivistice ale Agenției Naționale a Arhivelor au fost depistate informații care completează și clarifică unele aspecte referitoare la descendența neamului de mazili Florea din Rudi. Paul Vataman menționează că prenumele bunelului lui Alexandru, tata lui Vasile, ar fi fost Teodor, dar conform cărților de revizie din anul 1850 prenumele bunelului ar fi fost Ilie. În anul 1846, neamul Florea a fost trecut în categoria birnicilor. După o cercetare amănunțită a acestui caz, s-a constatat că, de fapt, acest neam se trăgea din Dumi-

tru, iar după decesul acestuia, soția sa, Dochița, s-a recăsătorit cu un oarecare Ilie, care fiind din categoria socială a țăranilor a preferat să preia numele de familie al soției, Florea. După clarificarea acestor circumstanțe, în anul 1859, urmașii lui Dumitru și a Dochiței au fost incluși în rândul celor din categoriile privilegiate.

Alexandru Florea era atașat și promova valorile naționale, chiar și în condițiile în care administrația imperială rusă a interzis utilizarea limbii române în administrație, școli, biserici. La 21 mai 1895, după ce în locașul sfânt din localitatea sa au fost oficiate slujbele în limba rusă, Vasile Florea, care stătea la intrare, s-a adresat enoriașilor cu propunerea de a citi sfintele rugăciuni în limba română, deoarece fiind spusă în rusă nu era pe înțelesul enoriașilor. După care, a scos din buzunar un carnetel de pe care a citit textul. A doua zi, cântărețul („psalmșcicul”) Verbițchi a încercat să-l scoată din biserică, dar nu a reușit. În cadrul cercetării, preotul din Rudi, Alexandru Gherbanovschi, a arătat că starostele i-ar fi comunicat că Florea dorește să citească *Apostolul* în limba moldovenească (română) și el i-a permis deoarece acest fapt nu era o încălcare, iar localnicii au avut posibilitatea să cunoască conținutul acelei rugăciuni.

Alexandru Vasile Florea a trăit și a acționat așa cum a simțit el că era firesc să fie, devenind un exponent al românismului din Basarabia de la sfârșitul sec. XIX – începutul sec. XX.

**DESIGNUL ZIARULUI „BASARABIA” (1906-1907): PRACTICI
DE PUBLICARE ȘI ORGANIZARE REDACȚIONALĂ.
CONTRIBUȚIA LUI EMANUIL GAVRILIȚĂ**

*Vitalie GUȚU, drd., lector universitar,
Facultatea de Jurnalism și Științe ale Comunicării,
Universitatea de Stat din Moldova
<https://orcid.org/0000-0002-8398-7909>*

Studiul științific de față analizează în detaliu arhitectura primei publicații românești apărută în Basarabia țaristă. Este vorba despre ziarul „Basarabia”, publicat la Chișinău în perioada 1906-1907, sub conducerea avocatului Emanuil Gavriliță. Analiza noastră se va axa pe modul în care informațiile erau ierarhizate în paginile ziarului și pe ce se pune accent din punct de vedere vizual și care era impactul aspectelor editorial-tehnice pentru societate.

În același timp, subiectul supus cercetării oferă ocazia de a analiza, din punct de vedere critic, deciziile editoriale și tacticile de management media pe care primul ziar românesc de nișă a trebuit să le aplice pentru a supraviețui, atât tehnic, cât și financiar, în anii 1906-1907.

Lucrarea urmărește modul în care sunt structurate, aranjate și sincronizate din perspectivă editorială, dar și vizuală, coerentă în transmiterea mesajului public al acelor vremuri. Prin conceptul de design al publicației sunt studiate tehnicile de elaborare grafică și jurnalistică a rubricilor, organizarea primei pagini, ierarhizarea informațiilor, raportul dintre titlu și text, utilizarea spațiului tipografic, succesiunea articolelor și delimitarea materialelor informative,

politice, culturale și literare. Practicile de titrare sunt examinate ca mecanisme de orientare a lecturii și de accentuare a temelor considerate prioritare.

Un aspect important îl reprezintă și contribuția lui Emanuil Gavriliță la conceperea și promovarea ziarului „Basarabia” în societate. Concluzionând, putem afirma cu certitudine că prima publicație românească din Basarabia țaristă trebuie privită și înțeleasă ca o instituție mediatică emergentă, a cărei organizare editorială și vizuală a contribuit la formarea unei conștiințe publice în acea perioadă.

DESTINUL ETNOGRAFULUI PETRU ȘTEFĂNUCĂ ÎN CONTEXTUL REPRESIUNII SOVIETICE

*Maria ZINOVII, dr., șefă Direcție generală,
Agenția Națională a Arhivelor*

<https://orcid.org/0000-0002-5296-7446>

Instaurarea regimului sovietic în Basarabia a generat transformări profunde în viața politică, socială, științifică și culturală, afectând în mod direct mediul intelectual. Oamenii de cultură și cercetătorii au fost supuși unor forme de control ideologic și instituțional, iar activitatea lor putea deveni obiectul supravegherii, anchetelor și măsurilor represive. În acest context, cazul lui Petru Ștefănuță reprezintă un exemplu relevant pentru examinarea raportului dintre activitatea intelectuală și politicile represive ale regimului sovietic.

Studiul își propune să analizeze cazul lui Petru Ștefănuță prin valorificarea documentelor de arhivă, urmărind modul în care activitatea și statutul său de intelectual au fost reflectate în actele întocmite de autorități. Cercetarea se bazează în principal pe dosarul păstrat în fondurile Agenției Naționale a Arhivelor, transmis în anul 2025 de către Ministerul Afacerilor Interne și identificat prin F. 3401, inv. 1, d. 10108. Documentele analizate oferă informații importante pentru reconstituirea unor aspecte ale parcursului personal și intelectual al lui Petru Ștefănuță și pentru înțelegerea contextului în care acesta a intrat în atenția autorităților sovietice.

Examinarea surselor urmărește identificarea acuzațiilor formulate împotriva sa, a circumstanțelor anchetei, a limbajului administrativ și juridic utilizat, precum și a deciziilor și măsurilor

adoptate de instituțiile statului. O atenție deosebită este acordată structurii și conținutului documentelor, întrucât acestea permit observarea unor practici instituționale și a mecanismelor prin care represiunea era administrată și justificată la nivel oficial.

Studiul urmărește să evidențieze locul lui Petru Ștefănuță în mediul științific și cultural basarabean și vulnerabilitatea intelectualității în condițiile consolidării regimului sovietic. Cazul său este abordat nu doar ca un episod individual, ci și ca un exemplu relevant pentru înțelegerea presiunilor exercitate asupra oamenilor de cultură și cercetătorilor.

Valorificarea surselor arhivistice contribuie astfel la recuperarea unor aspecte documentare ale destinului lui Petru Ștefănuță și la aprofundarea cercetării privind relația dintre intelectualitate, activitate cultural-științifică și represiune politică în Basarabia sovietică.

INGINERUL NICOLAE INDZINSCHI ȘI CIȘMELELE DIN SATELE VADUL LUI VODĂ ȘI VORNICENI, JUD. LĂPUȘNA

Petru VICOL, director general, MNEIN

La 11 iulie 2006, am primit în dar de la medicul Olga Coleandra, născută Indzinschi (1929-2025), două volume ale monografiei *Județul Lăpușna, 1934-1937*, redactată de Mihai Voia, prefectul județului Lăpușna și apărută la editura Cartea Românească din București în 1937. Este o publicație destul de rară în colecțiile de carte și care reflectă realizările administrației românești în județul Lăpușna, fiind o sursă valoroasă de informații statistice și fotografii ale localităților din județ.

Vorbind despre această monografie, regretata Olga Coleandra mi-a spus că a moștenit-o de la tatăl său, Nicolae Indzinschi, inginer de profesie și care, în anii 30 ai secolului al XX-lea, a activat la Prefectura Județului Lăpușna, fiind implicat în proiectele de infrastructură din județ. Cercetând colecția de documente și imagini moștenită de la regretata am sesizat că Nicolae Indzinschi a avut legătură cu edificarea cișmelelor sau apeductelor din satele Vadul lui Vodă și Vorniceni, județul Lăpușna. Argumente în susținerea acestei afirmații sunt câteva fotografii și documente. În primul rând, este o poză originală în care apare Nicolae Indzinschi, fotografiat lângă cișmeaua din Vadul lui Vodă, iar o dovadă mai convingătoare este fila nr. 87 din cartea sus-menționată, fila fiind dintr-un alt exemplar al cărții, pe care este scris: „*Lucrarea D-lui inginer Indzinschi N^o*”. O altă dovadă în susținerea acestei idei este și o schiță de proiect a cișmelei cu date tehnice, depistată în arhiva familiei și care corespunde întru totul cu arhitectura cișmelei din satul Vorniceni. Toate

acestea ne conving că inginerul Nicolae Indzinschi a participat la edificarea acestor două monumente de utilitate publică și credem că a făcut-o în calitate de responsabil de implementarea proiectelor.

Cișmeaua din Vadul lui Vodă a fost edificată în perioada 1935-1937 și avea pe partea centrală o placă cu inscripția 1937, *Donație Ion Inculeț*, iar cea din satul Vorniceni avea două plăci cu inscripția 1936 și *Donație Ion Inculeț*. Ambele apeducte au fost edificate cu contribuția financiară a lui Ion Inculeț, om politic, președintele Sfatului Țării, dar și proprietar de moșii în județ.

Ambele construcții sunt în stil românesc, având un corp central stabil din piatră, cu un acoperiș în patru ape, acoperită cu șindrilă și cu elemente de decor inspirate din tradiția rurală românească. Ambele monumente nu s-au păstrat, fiind distruse probabil în anii 1940 sau 1944, odată cu instaurarea regimului sovietic. Locuitorii satului Vorniceni au restabilit monumentul în anii 90 ai secolului al XX-lea, dar care nu corespunde variantei originale.

Despre inginerul Nicolae Indzinschi cunoaștem că s-a născut în 1890 în satul Cioburciu. În 1908, a absolvit Liceul Real din Tiraspol, iar în anii 1909-1911 a frecventat primele cursuri politehnice din Sankt-Petersburg, secția de construcții. În timpul Primului Război Mondial, a fost înrolat în serviciul tehnic pe lângă Detașamentul de drumuri militare a Armatei Ruse de Nord, iar în 1917 a fost responsabil, în calitate de tehnician superior, la construcția căii ferate Leușeni-Huși, Huși-Bucovăț. În perioada interbelică, a deținut mai multe funcții în cadrul Prefecturii județului Lăpușna, fiind implicat în construcția drumurilor, podurilor și a imobilelor de menire socială din Basarabia.

Credem că acest studiu va servi ca o sursă de informații, dar și un îndemn pentru autoritățile locale să întreprindă acțiunile necesare în vederea restaurării și valorificării acestor două monumente de arhitectură.

MECENATUL CA PILON AL SOLIDARITĂȚII UMANE ÎN PERIOADE DE CRIZĂ: REPERE ISTORICE DIN BASARABIA INTERBELICĂ

*Angela BOIAN, șefa Secției Natură,
Muzeul Ținutului Edineț*

Comunicarea propusă analizează fenomenul mecenatului și al filantropiei în Basarabia interbelică ca expresie fundamentală a solidarității umane și a valorilor umaniste asumate de elitele locale în perioade de instabilitate socială și economică. Într-un context marcat de reconstrucția postbelică și de limitările acute ale sistemului de asistență publică, inițiativele private de binefacere au depășit simplul act de caritate, devenind adevărați piloni de suport pentru comunitățile regionale. Din această perspectivă, studiul de caz se concentrează pe profilul biografic și pe moștenirea lăsată de soții Șmil (Leibman Șmil) și Hova Loibman, personalități de vază ale elitei comerciale și intelectuale din târgul Edineț.

Deși documentele de arhivă au fost în mare parte dispersate sau distruse de vicisitudinile secolului trecut, memoria locală și patrimoniul construit conservă amprenta generozității acestei familii de evrei înstăriți. Între anii 1922 și 1924, din resurse financiare exclusiv proprii, soții Loibman au ctitorit un complex de edificii din piatră și cărămidă, cu scopul clar de a le dona Societății Evreiești locale. Gestul lor a răspuns direct unor necesități vitale ale epocii: asigurarea sănătății fizice și menținerea coeziunii spirituale, prin amenajarea în aceste spații a unui spital public și a unei sinagogi. Această abordare vizionară reflectă o profundă responsabilitate ci-

vică, în care averea privată a fost pusă necondiționat în slujba bine-lui comun, fără deosebire de convingeri.

O atenție deosebită este acordată rezilienței istorice a acestor clădiri. Supraviețuind transformărilor dramatice din timpul celui de-al Doilea Război Mondial – când au fost rechiziționate ca Stat-Major militar – și naționalizării din perioada sovietică, imobilele și-au păstrat utilitatea comunitară, servind decenii la rând ca policlinică raională. Din anul 1975, complexul a căpătat o nouă valență identitară, devenind sediul Muzeului Ținutului Edineț.

Astăzi, clădirea multiseculară ctitorită de familia Loibman adăpostește peste 27.000 de piese de patrimoniu. Astfel, actul de mecenat interbelic primește o dublă semnificație în prezent: pe de o parte, a salvat și îmbunătățit vieți în momentul construcției sale, iar pe de altă parte, a oferit generațiilor actuale un spațiu sacru de conservare a memoriei istorice. Lucrarea concluzionează că recuperarea memoriei soților Loibman ar reprezenta un act de justiție morală și un model atemporal de solidaritate culturală și etnică.

CASA MEMORIALĂ DIN CUCONEȘTII VECHI – REPER DE CONSERVARE ȘI VALORIFICARE A PATRIMONIULUI SPIRITUAL ȘI A MEMORIEI PĂRINTELUI SOFIAN BOGHIU

Elena COJOCARI, drd., directoare adjunctă

Proiecte culturale și educative, MNEIN

<https://orcid.org/0009-0004-5033-9536>

Comunicarea de față își propune să analizeze rolul cultural, muzeal și identitar al Casei Memoriale „Arhimandrit Sofian Boghiu” din satul Cuconeștii Vechi, raionul Edineț, privită ca un vector esențial pentru recuperarea și conservarea memoriei colective din spațiul basarabean. Cercetarea se axează pe prezentarea personalității Părintelui Sofian Boghiu (1912-2002), o figură emblematică a ortodoxiei românești din secolul al XX-lea, recunoscut ca model de blândețe și rezistență spirituală în fața opresiunii totalitare. Membru de bază al mișcării spirituale „Rugul Aprins” de la Mănăstirea Antim din București și fost deținut politic în închisorile comuniste între anii 1958 și 1964, Arhimandritul Sofian a îmbinat vocația duhovnicească de excepție cu un remarcabil talent de pictor bisericesc, transpunând viziunea sa teologică pe zidurile altarelor. Trecerea sa recentă în rândul sfinților confirmă impactul său ecleziastic și național.

Un reper important al demersului științific vizează contextul geografic și istoric dramatic al localității natale a duhovnicului. În anii '70 ai secolului trecut, odată cu construcția nodului hidrotehnic Costești-Stânca, vechiul sat Cuconeștii Vechi a fost aproape în întregime inundat de apele Prutului, determinând dispariția a aproximativ 400 de gospodării. Din acest perimetru afectat au supraviețuit

doar două case, printre care și locuința în care a copilărit marele duhovnic. Lucrarea evidențiază eforturile de salvare și restaurare a acestui imobil de patrimoniu național, realizate prin implicarea voluntarilor coordonați de Ion Bortă în cadrul Asociației cultural-istorice „Noua Galilee”, beneficiind de un larg sprijin din partea comunității locale.

Inaugurată oficial la 14 septembrie 2020, la comemorarea adormirii părintelui, Casa Memorială a devenit nucleul unui amplu proiect de revitalizare spirituală a zonei, extins în prezent prin construcția unei biserici dedicate Sfântului Sofian. Din perspectivă muzeografică și turistică, situl reprezintă un punct de atracție deosebit, oferind vizitatorilor posibilitatea de a redescoperi peisajul natural al Prutului și memoria topografică a unei comunități dispărute sub ape. În concluzie, comunicarea demonstrează că acest complex muzeal depășește funcția clasică de conservare, transformându-se într-un spațiu de transmitere a valorilor spirituale, a rezistenței prin credință și a legăturii dintre biografia unei personalități și locul său de origine.

**NICOLAE FLOROV – 150 DE ANI DE LA NAȘTERE: CERCETĂTOR
ȘI PROMOTOR AL PATRIMONIULUI NATURAL AL BASARABIEI
(19.12.1876 – 01.01.1948)**

**Stela CURCUBĂȚ, dr., șefa Secției Grădina Botanică;
cerc. șt. coord., Secția Științele Naturii, MNEIN**
<https://orcid.org/0000-0002-9921-2139>

Nicolae Florov a fost o personalitate marcantă a științei în perioada interbelică, remarcabil naturalist, muzeograf și primul mare pedolog al Basarabiei. Prin activitatea sa științifică, didactică și muzeografică, a contribuit la dezvoltarea cercetării naturii și a științei solului, precum și la promovarea ideii de conservare a patrimoniului natural al regiunii. A fost *primul cetățean al Basarabiei care a cerut, în timpul țarismului, înființarea unui învățământ superior agro-nomic și a unui institut de cercetare la Chișinău.*

Activitatea sa științifică a fost deosebit de prolifică, însumând aproximativ 60 de lucrări, dintre care unele au fost publicate în străinătate, în limbile germană, franceză, engleză și rusă. Florov este autorul primului curs de pedologie elaborat în România și unul dintre inițiatorii studiilor monografice ale solurilor și a cercetărilor privind zonarea istorico-naturală și agricolă a teritoriului României. A elaborat numeroase hărți pedologice și hipsometrice, precum și hărți-schițe, planuri cu caracter științific și documentar, contribuind la cunoașterea patrimoniului natural al Basarabiei.

O etapă importantă a activității sale o constituie perioada 1922–1931, când Nicolae Florov a deținut funcția de director al Muzeului Național de Istorie Naturală din Chișinău. În această calitate, a ini-

țiat și a realizat un amplu program de dezvoltare și modernizare a instituției, concepând Muzeul nu doar ca un spațiu de conservare a colecțiilor, ci ca pe o instituție de cercetare a naturii regiunii basarabene. Sub conducerea sa, Muzeul s-a transformat într-un important centru științific, fiind organizate secții de specialitate precum: Pedologie, Geologie-Hidrologie, Botanică, Zoologie-Entomologie, Agricultură, Silvicultură și Arheologie, Meteorologie, Etnografie, Artă Casnică și Istorie. Au fost continuate lucrările de creare a Grădinii Botanice, iar colecțiile muzeale s-au îmbogățit prin cercetări de teren, donații și activități de colectare. În perioada directoratului său, Muzeul dispunea de o valoroasă colecție de monolite de soluri, considerată unică în estul Europei și cunoscută în mediile științifice internaționale. Totodată, în cadrul Muzeului au fost organizate cercetări arheologice și naturalistice, contribuind la extinderea cunoașterii patrimoniului natural și cultural al Basarabiei.

Nicolae Florov a avut un rol important și în promovarea rezultatelor cercetării. A fost fondatorul „*Buletinului Muzeului Național de Istorie Naturală din Chișinău*”, publicație în care, în perioada 1926–1929, au fost editate trei fascicule cu rezultate ale cercetărilor științifice desfășurate în cadrul Muzeului.

O contribuție deosebită a lui Nicolae Florov a constituit-o promovarea ideii de conservare a patrimoniului natural. El a susținut necesitatea creării în Basarabia a unor „*Parcuri Naționale pentru conservarea monumentelor naturii*” și s-a implicat în organizarea și administrarea unor rezervații naturale. În anul 1929, Muzeul gestiona două parcele de stepă, 14 parcele de pădure și două stațiuni preistorice.

Prin rezultatele cercetărilor profesorului Nicolae Florov, activitatea sa științifică și muzeografică, au fost puse bazele unor direcții importante de studiere, valorificare și păstrare a patrimoniului natural pentru generațiile viitoare.

CHIPURILE DIN SPATELE COLECȚIILOR: DONATORII MNEIN ÎN PERIOADA INTERBELICĂ

Vlada CONDREA, cercetător științific,

Secția Etnografie, MNEIN

<https://orcid.org/0009-0003-9646-0166>

În perioada interbelică, dezvoltarea instituțiilor muzeale din întreg spațiul românesc s-a realizat într-un context favorabil promovării identității culturale și consolidării patrimoniului național. Constituirea și dezvoltarea colecțiilor, pe lângă inițiativele instituționale și politicile publice, s-a realizat prin gesturi de generozitate ale unor persoane, mai mult sau mai puțin legate de muzee. Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală, începând cu momentul fondării sale, în 1889, și până astăzi a beneficiat în mod semnificativ de aportul donatorilor.

În comunicarea dată, ne propunem să scoatem în evidență donațiile realizate în perioada interbelică de șase donatori, mai puțin cunoscuți publicului larg, dar ale căror gesturi generoase au rămas înveșnicite în paginile Buletinelor Științifice publicate în perioada 1926-1938. Unirea Basarabiei cu România a facilitat implicarea unor personalități din dreapta Prutului în viața culturală și științifică de la Chișinău. Cercetători precum Constantin Cernăianu (1890-?) și Wilhelm Karl A. Knetchel (1884-1967), în perioada imediat următoare anului 1918, au fost delegați în Basarabia unde au activat puțin timp, iar după reîntoarcerea la București, au menținut legăturile cu muzeul, realizând donații valoroase pentru colecțiile acestuia. La completarea patrimoniului, au contribuit și locuitorii

Basarabiei, printre aceștia numărându-se Florica Niță (1882-1933), Maria Pelivan (1886-1978), Rostislav Ocușco (1887-1966), Ștefan Stelian (1879-?). Pedagogi, pictori, medici și pasionați de patrimoniu, acești locuitori ai orașului Chișinău, s-au aflat în strânsă legătură cu instituția care astăzi este numită Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală. Prin donațiile lor, au contribuit la completarea colecțiilor de etnografie, paleontologie, zoologie și istorie.

Rămași în istoria muzeului sub formă de mici mențiuni în paginile Buletinelor Științifice, restabilirea biografiei acestora reprezintă nu doar o încercare de reconstituire a istoriei muzeului, ci și o redescoperire a celor care au fost „prieteni” muzeului.

VLADIMIR NICU (1928-2004), UN ÎNDRĂGOSTIT DE SATE, ISTORIE ȘI NEAMUL ROMÂNESC

*Maria VIERU-IŞAEV, istoric,
cercetător independent, Chişinău*

„Cine este Vladimir Nicu?”, „De ce am ales să-l evocăm pe contemporanul nostru Vladimir Nicu?”, și, „Unde este înmormântat Vladimir Nicu?”, sunt trei întrebări-cheie de la care a pornit documentarea noastră din acest an.

Cunoscut publicului larg ca **„Cel cu două volume roșii despre localitățile Moldovei”**, regretatul Vladimir Nicu s-a născut în perioada României Mari în satul Boșcana, fostul județ Orhei (actualul raion Criuleni). Din acea fericită epocă vine dragostea și interesul lui pentru istoria străbunilor, sentimente pe care le-a manifestat din plin după căderea regimului sovietic.

Renumitele volume roșii, apărute în 1991 la editura „Universitas” din Chişinău în 4.000 de exemplare, se intitulează **„Localitățile Moldovei în documente și cărți vechi: Îndreptar bibliografic”** (vol. I, A-L, 508 pag.; vol. II, M-Z, 432 pag.). Apariția lor într-o perioadă de renaștere națională a fost un eveniment remarcabil și îmbucurător, tirajul fiind epuizat într-un timp record.

Beneficiarii muncii autodidactului Vladimir Nicu apreciază pionieratul și amploarea cercetărilor sale, contribuția sa la studierea istoriei localităților din Republica Moldova. Muncă cuprinsă în multiple articole de presă și alte surse, inclusiv în lucrarea enciclopedică în 15 volume **„Localitățile Republicii Moldova: Itinerar documentar-publicistic ilustrat”**, editate între anii 1999-2017, realizate

inițial sub egida Agenției Naționale de Presă, iar apoi a Fundației „Draghiștea”. Din grupul care a participat la elaborarea mult citatei și mult solicitatei enciclopedii a făcut parte și Vladimir Nicu. Numele lui se regăsește în toate volumele (cu excepția volumului XIII), chiar dacă el decedase în 2004. În funcție de gradul de colaborare și stilul de redactare, el este trecut de la an la an la rubricile „coordonatori științifici”, „alcătuitori”, „colectiv de autori”, „autori”, „au mai colaborat”. În volumul V, scos în 2005, numele Vladimir Nicu a fost luat în chenar negru.

În 2008, Biblioteca Națională a Republicii Moldova l-a evocat pe Vladimir Nicu în *Calendarul Național*, cu prilejul celor 80 de ani de la naștere, remarcând faptul că el a știut să studieze singur „istoria cea adevărată, nepătată, nefalsificată” (pag. 244-245).

Puțină lume cunoaște că Vladimir Nicu a lăsat în urma sa un manuscris de tipar, finisat în anul 2000, care cuprinde 130 de pagini, inclusiv o listă cu 87 de surse bibliografice. Lucrarea reprezintă o cronică a evenimentelor sociale, politice și familiale ale satului Boșcana între anii 1572-1999, alte informații relevante pentru istoria satului, și implicit a Basarabiei. Cel care, după afirmația ziaristului Victor Ladaniuc, a adunat cca 180.000 de fișe documentar-bio-bibliografice despre localitățile Moldovei (după istoricul Veaceslav Stăvilă, numărul lor a ajuns la aproximativ 400.000 de fișe), nu putea să nu se aplece și asupra istoriei satului natal. Am avut prilejul să parcurgem manuscrisul, aflat în posesia inginerului și teologului Valeriu Bulhac, consilier în Consiliul Comunal Boșcana, fapt pentru care îi mulțumim și cu acest prilej.

Aducem sincerele noastre mulțumiri și dlui Mihail Grumeza, șef-adjunct la Cimitirul „Sf. Lazăr” din Chișinău, care ne-a ajutat să găsim răspunsul la a treia întrebare-cheie „Unde este înmormântat Vladimir Nicu?” (sect. 85, rând 11, loc 5, partea stângă). De fapt, ea a

fost imboldul principal în alegerea subiectului comunicării noastre, în situația în care nimeni dintre persoanele la care am apelat n-au știut să răspundă la întrebare.

Conferința din 24 septembrie 2026 se desfășoară sub genericul „In memoriam Iustin Frățiman”. Printre miile de fișe alcătuite de Vladimir Nicu pe parcursul deceniilor se regăsește cu siguranță numele lui Iustin Frățiman din Cuhureștii de Jos, fostul județ Soroca, decedat în 1927. Vom putea afla acest lucru dacă vom persevera în cunoașterea vieții și activității remarcabilului nostru contemporan Vladimir Nicu, basarabean harnic, studios și neîntrecut în dragostea sa față de neamul românesc, precum a fost și Iustin Frățiman. Îi considerăm suflete-pereche...

CUPRINS

Program	3
Lilia ZABOLOTNAIA	
<i>Natalia Obrenović (născută Keško): o biografie feminină la intersecția dintre dinastie, familie și putere</i>	5
Adrian DOLGHI	
<i>Valorificarea fotografiilor de epocă inedite din colecția MNEIN în cercetarea familiei de nobili Keșcu din Basarabia</i>	8
Ion GUMENÂI	
<i>Legăturile și corespondența dintre Andronic Popovici și Melchisedec Ștefănescu</i>	11
Tudor CIOBANU	
<i>Precizări biografice cu referire la familia lui Vasile Alexandru Florea, exponent al românismului de la sfârșitul sec. XIX</i>	13
Vitalie GUȚU	
<i>Designul ziarului „Basarabia” (1906-1907): practici de publicare și organizare redacțională. Contribuția lui Emanuil Gavriliță</i>	15
Maria ZINOVII	
<i>Destinul etnografului Petru Ștefănuță în contextul represiunii sovietice</i>	17
Petru VICOL	
<i>Inginerul Nicolae Indzinschi și cișmelele din satele Vadul lui Vodă și Vorniceni, jud. Lăpușna</i>	19
Angela BOIAN	
<i>Mecenatul ca pilon al solidarității umane în perioade de criză: repere istorice din Basarabia interbelică</i>	21
Elena COJOCARI	
<i>Casa Memorială din Cuconeștii Vechi – reper de conservare și valorificare a patrimoniului spiritual și a memoriei Părintelui Sofian Boghiu</i>	23
Stela CURCUBĂȚ	
<i>Nicolae Florov – 150 de ani de la naștere: cercetător și promotor al patrimoniului natural al Basarabiei</i>	25
Vlada CONDREA	
<i>Chipurile din spatele colecțiilor: donatorii MNEIN în perioada interbelică</i>	27
Maria VIERU-IȘAEV	
<i>Vladimir Nicu, un îndrăgostit de sate, istorie și neamul românesc (1928-2004)</i>	29